

ד, ג

ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'

מפרי האדמה: מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן הי'. דבר אחר: מפרי, מאיזה שבא לידו, לא טוב ולא מונח.

מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן הי'

צריך ביאור: לשם מה מציין רש"י שהמנחה היתה "זרע פשתן"?

אלא - רש"י מתכוין לתרץ שאלה המתעוררת בפרשה זו:

בהמשך הפרשה מסופר, שכאשר מנחתו של קין לא נתקבלה, חרה לו הדבר ביותר, "ויפלו פניו". ותמוה: כלום חשב שיביא מן הגרוע ובכל זאת ישע ה' אל מנחתו?

לכן מפרש רש"י שקין הביא "זרע פשתן", שהוא מין חשוב ביותר, וכפי שלמדנו לעיל (ב, יא וברש"י) אודות נהר שנקרא "פישון" על שם שהוא מגדל פשתן, ומזה ששמו של הנהר נקבע על שם הפשתן שהוא מגדל, מובן שפשתן הוא דבר חשוב ביותר (וראה מקץ מא, מב: "וילכש אותו בגדי שש" (דבר חשיבות הוא במצרים, רש"י)).

אמנם, אף שקין הביא את מנחתו ממין משובח, לא הביא מן הטוב והמעולה במין זה עצמו, אלא הביא "מן הגרוע"; ולכן לא התקבלה מנחתו.

מפרי, מאיזה שבא לידו, לא טוב ולא מונח

יש לשאול: כיצד אפשר להבין שרק בשביל זה שלא הקפיד קין להביא מן המובחר נדחתה מנחתו?

ביאור הדבר יובן בהקדים שאלה נוספת. בפרשה מסופר תחלה שקין הביא מנחה, אחר כך מסופר שאף הבל הביא מנחה, אחר כך נאמר שמנחת הבל נתקבלה, ולבסוף נאמר שמנחתו של קין לא נתקבלה. ולכאורה הי' הכתוב צריך לספר אודות דחיית מנחת קין לפני שמסופר אודות קבלת מנחת הבל?

אלא, כאשר הביא קין את מנחתו "מאיזה שבא לידו", עדיין הי' לו מקום לטעות ולחשוב שאין בדבר חטא, ולכן לא נאמר מיד שמנחתו לא נתקבלה (ואף לפירוש הראשון, שהביא מן הגרוע, הרי הביא ממין משובח, פשתן). אך לאחר שראה שמנחתו של הבל - שהביא מן המובחר - כן נתקבלה, ואילו מנחתו שלו לא נתקבלה, ולמרות זאת לא הביא מנחה משובחת יותר - אז נאמר "ואל קין ואל מנחתו לא שעה".

הצורך בשני פירושים

הקושי בפירוש הראשון: א. מדוע לא נאמר במפורש שמנחתו של קין היתה מן הגרוע, כפי שמפורש במנחת הכל שהיתה מן המובחר. ב. מאחר שהידר קין להביא זרע פשתן, שהוא מין משובח (ראה לעיל), מה ראה להביא מן הגרוע שבאותו מין.

הקושי בפירוש השני: אינו מסתבר לומר שמנחת קין נדחתה רק משום שלא הידר להביא מן המובחר.

ענינים מופלאים

הרמב"ם כותב בהלכות איסורי מזבח (פ"ז הי"א): "הרוצה לזכות עצמו כו' יביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה והכל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הכל ואל מנחתו".

יש לדקדק בזה: מנין לו שהחיוב הוא להביא "מן היפה... שבאותו המין שיביא ממנו", ולא שיש להביא מין משובח ומובחר?
לפי פירושו הראשון של רש"י יש לתרץ:

הכל הביא מן המשובח שבמין הצאן, אך לא הידר להביא מין חשוב יותר - מין הבקר. קין, לאידך, הביא מין מובחר, פשתן (ראה לעיל), אך מן הגרוע שבמין זה. ומזה שמנחתו של הכל דוקא נתקבלה מוכח שיש להקפיד על היפה והמשובח שבמין הנבחר, לא על מין משובח ויפה.

ובטעם הדבר יש לומר: המשמעות של "כל חלב לה" היא, שאדם מכיר ומודה אשר "לה" הארץ ומלואה", ולכן הוא מקדיש לה את המובחר שבנכסיו. וכדי לבטא את ההכרה שכל דבר בעולם שייך להקב"ה (הן מין משובח והן מין פשוט), נקבע החיוב של "כל חלב לה" באופן כזה שיש להביא "מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו", ולא שהחיוב חל רק על מין משובח.

ד, טו

ויאמר לו ה' לכן כל הרג קין שבעתים יקם וישם ה' לקין אות לבלתי הבות אתו כל מצאו

לכן כל הודג קין: זה אחד מן המקראות שקלרו דנריהם ורמזו ולא פירשו.

רש"י אינו מסתמך על פירושו לעיל (א, א) - "ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת" (וראה רש"י נח (ט, ו), ויחי (מח, ב) - "הרבה במקרא", "והרבה מקראות").